९१

आत्रेयी अपाला।इन्द्रः । अनुष्टुप्, १-२ पङ्क्तिः ।

कन्या३ वारवायती सोममपि स्रुताविदत्।

अस्तं भरन्त्यब्रवीदिन्द्राय सुनवै त्वा शक्राय सुनवै त्वा॥ ८.०९१.०१

वाः- उदकम्। अवायती- आगच्छन्ती। स्रुतौ- मार्गे। सोमम्। अविदत्- लेभे। अस्तम्- गृहम्। भरन्ती- आहरन्ती। इन्द्राय- परमैश्वर्यसम्पन्नाय देवाय। शक्राय- शक्तिमते देवाय। त्वा- त्वां सोमम्। सुनवै- अभिषवं करिष्य इति। अब्रवीत्- अवदत्॥१॥

असौ य एषि वीरको गृहंगृहं विचाकशद्।

इमं जम्भसुतं पिब धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम्॥ ८.०९१.०२

यः- यस्त्वम्। वीरकः- महावीरः। विचाकशत्- पश्यन्। गृहंगृहम्- प्रतिगृहम्। एषि- गच्छसि। असौ- स त्वम्। इमम्- एतम्। धानावन्तम्- धान्योपेतम्। करम्भिणम्- सक्तुमन्तम्। अपूपवन्तम्। उक्थिनम्- मन्त्रसंस्कृतम्। जम्भसुतम्- दन्तनिष्पन्नं सोमम्। पिब॥२॥

आ चन त्वा चिकित्सामोऽधि चन त्वा नेमसि।

शनैरिव शनकैरिवेन्द्रायेन्दो परि स्रव॥ ८.०९१.०३

त्वा- त्वाम्। आ- आभिमुख्येन। चिकित्सामः- ज्ञातुमिच्छामः। त्वा- त्वाम्। न। अधि एमसि- अधिगच्छामः। शनैरिव शनकैरिव- मन्दं मन्दम्। इन्द्राय- परमैश्वर्यसम्पन्नाय। इन्दो- हृदयस्पर्शिन् क्लेदनशील रस। परि स्रव॥३॥

कुविच्छकत्कुवित्करत्कुविन्नो वस्यसस्करत्।कुवित्पतिद्विषो यतीरिन्द्रेण संगमामहै॥ ८.०९१.०४

Dr. Rangaji

कुवित्- बहु। शकत्- अस्मान् शक्तान् करोतु। कुवित्- बहु। करत्- करोतु। कुवित्- बहु। नः- अस्मान्। वस्यसः- सम्पद्वतः। करत्- करोतु। कुवित्- बहु। पतिद्विषः- पतिभिर्द्विष्टाः। यतीः- गच्छन्त्यः। इन्द्रेण। सङ्गमामहै- सङ्गच्छामहै ॥४॥

इमानि त्रीणि विष्टपा तानीन्द्र वि रोहय। शिरस्ततस्योर्वरामादिदं म उपोदरे॥ ८.०९१.०५

इमानि- एतानि। त्रीणि। विष्टपा- स्थानानि। तानि। इन्द्र। वि रोहय- विशेषेण रोहितानि कारय। ततस्य- विस्तारभावनायुक्तस्य। शिरः- शीर्षोपलक्षितमेधास्थाकाशम्। विरोहय। अयमुपासनविषयः श्रीसत्यनारायणशास्त्रिणाऽस्मदभिमतेनोच्यते। विशालभावनया मूर्धनि विस्तृताकाशध्यानेन आराममनुभवत्युपासक इति। मूर्धज्योतिषि सिद्धदर्शनमिति योगशास्त्रे। उर्वराम्- साधनभूमिकाम्। विरोहय। मे- मम। उपोदरे इदम्- उदरनिकटस्थं गुह्यं प्रजया विरोहय ॥५॥

असौ च या न उर्वरादिमां तन्वं१ मम। अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा ता रोमशा कृधि॥ ८.०९१.०६

असौ- सा। नः- अस्माकम्। उर्वरा- भूमिका। या अस्ति। ताम्। आत्- अनन्तरम्। मम- मे। इमाम्- इदम्। तन्वाम्- तनुजातं गुह्यम्। अथ- अनन्तरम्। ततस्य- विस्तारभावनायुक्तस्य। यच्छिरःशीर्षोपलक्षितमेधास्थाकाशमस्ति तत्। सर्वा- सर्वाणि। ता- तानि। रोमशा- रोमोपलक्षितरुहाणि। शीर्षभूमिकाविषये प्रतिभाः। गुह्यविषये प्रजाः। कृधि- कुरु ॥६॥

खे रथस्य खेऽनसः खे युगस्य शतक्रतो। अपालामिन्द्र त्रिष्पूत्व्यकृणोः सूर्यत्वचम्॥ ८.०९१.०७

रथस्य। खे- छिद्रे। अनसः- शकटस्य। खे। युगस्य- रथयुगस्य। खे। शतक्रतो- प्रभूतप्रज्ञ। इन्द्र। अपालाम्- पालकरहितामशरणामनन्यशरणामकिञ्चनामिति भावः। त्रिः- त्रिवारं निष्कर्षेण। पूत्वी- शोधयित्वा। सूर्यत्वचम्- दीप्ताम्। अकृणोः- अकरोः। रथो लक्ष्यप्रापकसद्रंहणप्रतीकः। भूर्भुवःसुवःप्रतीकान्नप्राणमनसां शोधनार्थं त्रिवारशोधनम्। अध्यात्मसाधने यः श्रमोऽनुभूयते स एव

Dr. Rangaji

निष्कर्षः। तेन सुरूपापत्तिरध्यात्मसंसिद्धिरेव। परमैश्वर्यशक्त्याख्य इन्द्रः सद्रंहणप्रतीके रथे अन्नप्राणमनसां शोधनाय त्रिवारं निष्कर्षाख्यतपसा सुरूपाख्यसिद्धिं दत्तवान्॥७॥

Dr. Ranganji